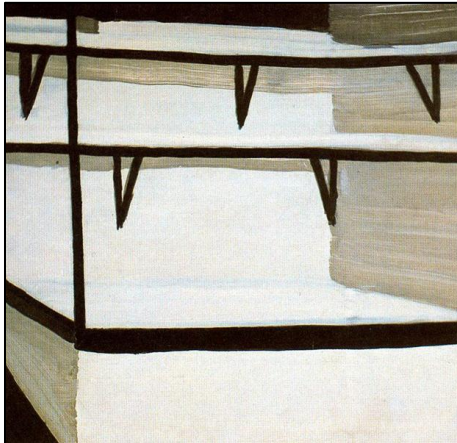

Luc Tuymans, Die Zeit (1994)

Beste Aernout,

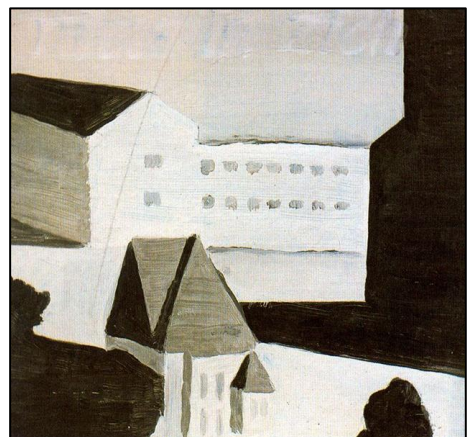
Dank voor je verwijzingen naar het stuk uit de Volkskrant van Paul Depondt, en het lange artikel van Stefan Beyst over Luc Tuymans.¹ Die zijn verhelderend, ik krijg er meer inzicht door in wat we hebben bekeken. Wie had vermoed dat het schilderij dat we bespraken lege

schappen in een winkel voorstelde, als onderdeel van een verhaal over barakken, spinazietabletten en Josef Heydrich? Ik niet. Volgens Depondt laat Tuymans' vierdelige serie Die Zeit 'het afbrokkelen van herinneringen' zien. Het verhaal is 'nauwelijks of zelfs nooit meer te achterhalen. Er is tijd overheen gegaan. Het geheugen heeft iets uitgewist.' Inderdaad, nu we onze oefening hebben gedaan kan ik me daar wel iets bij voorstellen. Aanvankelijk zag ik niets in wat Depondt een 'smoezelig schilderijtje' noemt.

Dat roept een probleem op, voor de oefening in kunst kijken die wij doen. Want naarmate je meer uitleg nodig hebt spreekt een kunstwerk minder voor zich. En hoeveel uitleg heeft een mens nodig? Hoeveel uitleg kan een mens verdragen? Als ik naar een dansvoorstelling ga of een toneelstuk, of als ik luister naar muziek of poëzie lees of een roman, wil ik geen lange uitleg horen, behalve misschien als toegift, ter verdere verdieping. Ik wil eerst en vooral direct worden aangesproken. Maar dat is wat Tuymans juist niet doet, welbewust.

Dat hebben we natuurlijk vaker gezien, jij noemde in onze bespreking al het voorbeeld van de arte povera. Het is hetzelfde probleem als we indertijd met Kounellis hadden, diens verhaal kon ik toen ook niet inpassen. Er viel voor mij niets te herkennen aan zijn T-balken, staalplaten, zakken met steenkool en olielampjes. Ook Tuymans vertelt iets dat ik niet snap, noch op eigen houtje lijkt te kunnen achterhalen door goed te kijken. Het geeft mij het gevoel dat ik, zoals zo vaak in de moderne kunst, weer eens verzeild ben geraakt in een toneelstuk van Ionesco of Becket: er wordt wel iets uitgedrukt, maar er zit geen begrijpelijke betekenis in. Met als gevolg dat ik me als toeschouwer buitengesloten voel. Bij Beyst lees ik dat dit gewoonlijk het geval is bij Tuymans, het gaat hem niet om het beeld, maar om het verhaal, de gedachten erbij. Op zijn tentoonstellingen lopen mensen meer in het boekje met uitleg te lezen, dan de beelden te bekijken. 'Ik ben niet geïnteresseerd in esthetiek,' zegt hij zelf, 'ik ben met betekenis en

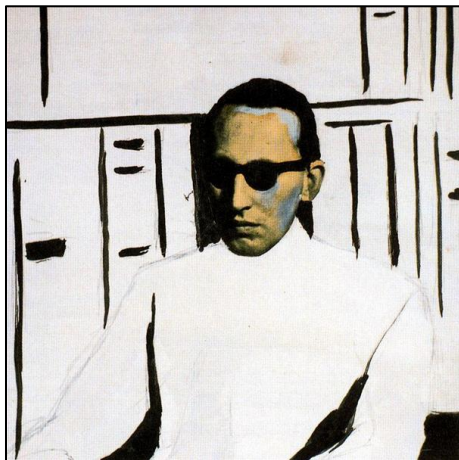
noodzaak bezig.' Beyst kan er weinig waardering voor opbrengen, hij noemt het werk van Tuymans een 'misverstand', en hem zelf erbij.

Ik vond wat dat betreft onze eerste rondgang in het museum typerend. Het was alsof ik rondliep in een verzameling misverstanden, onbegrijpelijke verhalen, losse, individuele fragmenten in een onsamenhangend en onbegrijpelijk geheel. Alsof we een oefening in vervreemding aan het doen waren:

hoe lang hou je het uit in een uitwisseling à la Ionesco. Maar onze oefening is juist gericht op het tegengestelde van vervreemding, op toe-eigening en verbinding en verdieping, zodat er iets van een samenhangend verhaal ontstaat, een persoonlijke verdieping, en misschien ook iets van een gezamenlijk verhaal. Dat gebeurde, zoals altijd, ook nu weer door de oefening, wij waren het in ieder geval aan het eind met elkaar eens dat het schilderij troosteloos en unheimisch was, zonder dat we de achtergrond ervan begrepen.

Maar dat maakt de vraag alleen maar urgenter: wat moet het primaat hebben in het bekijken van kunst, onze ongepolijste, naïeve ervaring, het waarnemen van zich aan ons voordoet, of de verhalen erover, zoals die ons door Tuymans en zijn aanhang worden voorgeschoteld? Eigenlijk beweren zij dat je het werk pas op zijn waarde kan schatten als je

je in die verhalen hebt verdiept. Dat zou betekenen dat we met de kijkoefening die wij doen slechts spelerei van onwetenden bedrijven. Het echte werk zijn de politiek geladen verhalen van Tuymans en de lange, deskundige beschouwingen van zijn uitleggers.

Ik moet je zeggen, daar heb ik weinig zin in, en ook weinig boodschap aan, hoe geleerd die uitleggers ook mogen zijn en hoezeer Tuymans het misschien met zijn boodschappen bij het rechte eind mag hebben. Dat rechte eind is duidelijk niet het mijne. Ik begin liever van de grond af aan, zonder enige kennis van zaken, zoals we altijd doen. En het gebrekkige karakter van het verhaal dat ik zelf maak, of dat wij met elkaar maken, is mij liever en meer waard dan de verantwoorde inzichten van hen, als deskundigen. Met andere woorden, in mijn eigen virtuele museum (waar alle dingen hangen of staan die er in onze derde ronde positief uitkomen) is geen plek voor Die Zeit van Tuymans.

Ik denk nu, na er een nachtje over geslapen te hebben, dat er een essentieel verschil is tussen gewone-mensen-kunst en kunstenaarskunst of deskundigenkunst. De eerste soort is voor mensen zoals ik, die wel geïnteresseerd zijn in kunst maar niet in alle uitleg, en die direct willen worden aangesproken. De tweede soort is voor mensen die er belang aan hechten tot de een of andere elite te behoren, en die zich daartoe hullen in de raadseltaal van een ingewijdenclan. Het is in de praktijk misschien een lastig onderscheid, maar ook

onvermijdelijk. Tuymans behoort wat mij betreft tot de tweede groep, het is kunstenaarskunst. (Ik vrees overigens dat veel van de hedendaagse kunst tot de kunstenaarskunst behoort.)

En er is een tweede onderscheid dat zich opdringt. De eerste categorie, de gewone-mensen-kunst, is wat mij betreft de waarachtige kunst, want die kan het stellen zonder al die uitleg. De andere soort is illusoir, die bestaat vooral uit woorden en redeneringen. Naarmate er meer uitleg nodig is, is het werk zwakker. Mozart heeft nooit enige uitleg nodig gehad. En stel je toch eens voor dat je zelf, als persoon, voortdurend uitgelegd zou moeten worden, in plaats anderen direct aan te spreken en voor hen direct aanspreekbaar te zijn. Daar moet je toch niet aan denken? Het leven zou één grote exegese worden, in plaats van een viering van de zintuigen.

Inmiddels ben ik blij dat we voor Tuymans werk hebben gekozen, gisteren, want het heeft mij in ieder geval deze onderscheidingen opgeleverd. In neem me voor bij een volgende gelegenheid een werk uit te zoeken uit de gewone-mensen-kunst, iets waar ik wel toegang toe meen te hebben, waar ik een of andere schoonheid meen te ontwaren, een of andere waarachtigheid - tenzij we natuurlijk met opzet besluiten weer iets te kiezen uit de wereld van cryptische illusies.

Dat moest me nog even van het hart, als nabrander. Voer voor discussie (en misschien ook voor de psychiater, exegeet bij uitstek).

Hartelijke groet,

Jos

¹ Paul Depondt, *Ongrijpbaar als kringen in een waterplas. De smoezelige schilderijtjes van Luc Tuymans*. De Volkskrant, 8 sep 1995. Stefan Beyst, *Luc Tuymans, Een misverstand*. Website Stefan Beyst.